

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ ТА ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВО

Методичні рекомендації
до вивчення дисципліни для аспірантів
спеціальності «Політологія»

Київ 2023

УДК 323.1

П26

Укладачі: В.Л. Семко, канд. політ. наук, доцент

Є.В.Перегида, докт. політ. наук, професор

Рецензент: І.О. Кресіна, докт. політ. наук, професор

Відповідальний за випуск Перегида Є. В., д.п.н., проф.

Затверджено на засіданні кафедри політичних наук, протокол №2 від 15 вересня 2023 р.

Етнополітологія та етнодержавознавство: Методичні рекомендації до вивчення дисципліни для аспірантів спеціальності «Політологія». Уклад. В.Л.Семко, Є.В. Перегида. Київ-Тернопіль: КНУБА, Ф-ОП Шпак В.Б., 2023. 30 с.

Подано плани практичних занять, літературу до кожної теми практичних занять, тематику та рекомендації щодо написання індивідуальних завдань, особливості політики щодо академічної доброчесності, щодо відвідування, питання підсумкового контролю, список рекомендованої літератури.

Призначено для аспірантів спеціальності «Політологія».

© КНУБА, 2023

ЗМІСТ

1. Загальні положення.....	3
2. Мета та завдання навчальної дисципліни.....	4
3. Плани семінарів та рекомендації з підготовки до практичних занять.....	6
4. Тематика індивідуальних завдань.....	15
5. Система оцінювання та вимоги.....	16
6. Література.....	23

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Етноси та нації є одними з активних суб'єктів політичного процесу та об'єктів різних видів політики. Тому сфера відносин між етносами та націями є невід'ємною складовою політичного життя сучасних країн. Політична суб'єктність етносів та націй реалізується через участь етнічних (національних) еліт, громадських організацій, політичних партій у процесах державотворення, формування та реалізації різних видів політики. Вивчення курсу «Етнополітологія та етнодержавознавство» обумовлено й тим, що в Україні на сьогодні відбуваються надзвичайно складні й суперечливі етнонаціональні процеси, зокрема, національно-державного будівництва.

Курс «Етнополітологія та етнодержавознавство» є вибіркоким, який за умови вибору вивчається аспірантами у 3 семестрі. Розрахований на 50 годин аудиторних, в т.ч. 28 – практичних, занять.

Це видання містить мету вивчення, компетентності, які здобуває аспірант, результати навчання, тематику практичних занять, вимоги до виконання індивідуального завдання, шкалу оцінювання знань, вмінь та навичок аспіранта, роз'яснення деяких аспектів організації навчального процесу, список навчально-методичного забезпечення, джерел та літератури для підготовки до практичних занять та виконання індивідуального завдання. Також містяться основні положення щодо політики академічної доброчесності та політики відвідуваності занять.

Важливе значення при вивченні дисципліни відводиться самостійній роботі аспірантів, зокрема виконанню індивідуального завдання, написанню есе. У цьому виданні наведений орієнтовний перелік тем індивідуальних завдань. Перелік не є вичерпним. Аспіранти можуть запропонувати власні теми, зокрема, виходячи з інтересів своєї наукової роботи. Індивідуальне завдання може бути виконане у різних формах. Зокрема, це можна зробити у вигляді реферату. Вимоги до оформлення реферату: - обсяг – від 18 до 24 сторінок рукописного тексту; - реферат включає: план, відповідно до плану зміст, основні висновки та список літератури. Список літератури може складатися за алфавітом, за тематикою, або за порядком згадування літератури в тексті. Водночас індивідуальне завдання може бути виконане в інших формах, зокрема, у вигляді презентації або форматної роботи. В цьому разі обсяг роботи визначається індивідуально – залежно від теми.

Пререквізитами є набір знань, вмінь та навичок, отриманих під час курсів: «Історія філософії та філософської думки»; «Іноземна мова», «Академічна доброчесність та академічне письмо»; «Організація та управління науковою діяльністю».

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Головною метою курсу є вивчення тенденцій розвитку етнополітичної сфери людського буття, з'ясування закономірностей взаємовідносин етнонаціональних спільнот між собою та з державою, ознайомлення зі шляхами і методами національно-державного будівництва, засадами і принципами демократичної етнонаціональної політики.

Основна ціль курсу полягає у формуванні в аспірантів глибоких об'єктивних знань про місце і роль етнонаціональних спільнот у політичному житті суспільства, механізмів регулювання міжетнічних та міжнаціональних відносин, навичок дослідження етнонаціональних процесів, підвищенні їх етнополітичної культури та підготовці до активної участі у національно-державному будівництві і формуванні демократичного правового суспільства.

На основі вивчення дисципліни аспірант набуває таких **компетентностей**:

інтегральну – здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері політології, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення;

загальні:

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК04. Здатність розв'язувати комплексні проблеми політичних наук на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

спеціальні (фахові):

СК02. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання в політичних науках та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з політичних наук та суміжних галузей.

СК05. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері політичних наук, оцінювати та забезпечувати якість виконаних досліджень.

СК07. Здатність аналізувати та оцінювати сучасний стан, тенденції розвитку політичних наук.

За результатами навчання аспірант зможе:

ПРН01. Мати передові концептуальні та методологічні знання з політичних наук та на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, та отримання нових знань у сфері політичних наук та/або здійснення інновацій.

ПРН03. Розробляти та реалізовувати наукові та/або прикладні проєкти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі наукові та технологічні проблеми політичних наук з врахуванням етичних, соціальних, економічних та правових аспектів.

ПРН04. Формулювати проблеми, конструювати дизайн та використовувати кількісні та якісні методи під час проведення теоретичних та/або прикладних досліджень.

ПРН05. Планувати і виконувати емпіричні та/або теоретичні дослідження з політичних наук та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасних інструментів та дотриманням норм професійної і академічної етики.

ПРН06. Критично аналізувати та узагальнювати результати власних досліджень і доробок інших дослідників у контексті всього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної наукової проблеми.

ПРН09. Глибоко розуміти загальні принципи та методи соціально-поведінкових наук, а також методологію наукових досліджень, застосовувати їх у власних дослідженнях у сфері політичних наук та у викладацькій практиці.

3. ПЛАНИ СЕМІНАРІВ

МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕТНОПОЛІТОЛОГІЇ ТА ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЕТНОПОЛІТОЛОГІЇ

Практичне заняття 1. Погляди мислителів Стародавнього світу, Відродження та Просвітництва на проблеми етнополітики. (2 год.)

План

1. Зародження знань про життя і діяльність етнічних спільнот та їх взаємодію з державою в Давній Греції та Римі. Платон, Арістотель, стоїки, Цицерон.

2. Етнополітичні погляди в епоху Відродження. Н.Макіавеллі про незалежність і об'єднання Італії. Ж.Боден про народний суверенітет. Започаткування основ етнопсихології та етногеографії.

3. Епоха Просвітництва. Концепції Ф.Бекона, Т.Гоббса, Ш.Монтеск'є, Ж.-Ж.Руссо. Етнополітичні погляди «батьків-засновників» США. Вплив Великої Французької революції на етнополітичну думку. Ідеї І.Канта про всевітнє громадянство та світовий союз правових держав.

Контрольні питання

1. Проаналізуйте процес формування етнополітичних ідей в Давній Греції та Римі.

2. Охарактеризуйте етнополітичні ідеї Платона («Держава»)

3. Охарактеризуйте етнополітичні ідеї Арістотеля («Політика»)

4. Сформулюйте вплив ідей Просвітництва на формування сучасних національних держав.

5. У чому полягала генеза національної ідеї та концепції національної держави у XVIII столітті?

6. У чому полягав вплив ідей Просвітництва на формування сучасних національних держав?

7. Порівняйте етнополітичні ідеї Ж.Бодена, Дж.Локка та Ж.-Ж.Руссо про суверенітет.

8. Охарактеризуйте внесок Великої Французької революції у розвиток етнополітичної думки.

9. Сформулюйте особливості формування етнополітичної думки в епоху Відродження.

Література (згідно з позицією у загальному списку): 2, 16.

Практичне заняття 2. Становлення і розвиток етнополітології як науки.

(4 год.)

План

1. Етнополітичні концепції в Німеччині на поч. ХІХ ст. Концепції нації та національної держави Й.Гердера. Й.Фіхте як засновник теорії націоналізму. Започаткування Г.Гегелем психологічно-історичної теорії нації.

2. Засновники нової науки: Р.Челлен та М.Бем.

3. Концепції предмету, функцій, цілей, об'єкту етнополітології. М. Паренті, Дж. Ротшильд, П.Ван Ден Берг, К. Дойч, Г. Сетон-Уотсон, Е. Сміт, Л. Снайдер та ін. Марксистські погляди на етнонаціональні процеси.

4. Українські дослідники проблем етнополітології. В. Антонович, В. Вернадський, В. Винниченко, М. Грушевський, П. Куліш, В. Липинський та ін. Націологія О. Бочковського. Українська думка періоду незалежності.

5. Зародження «етнонаук» (етнології та націології) і «етнонапрямків»: етноісторія, етнофілософія, етноконфліктологія, етнопсихологія та ін.

Контрольні питання

1. Розвиток етнополітичних ідей у Німеччині у ХVІІІ — на початку ХІХ ст.

2. Етнополітична концепція І. Канта про світовий союз незалежних правових держав.

3. Етнополітичні ідеї Й. Гердера. Концепції нації та національної держави («Ідея до філософії історії людства»).

4. Розробка Г. Гегелем психологічно-історичної теорії нації.

5. Й. Фіхте як засновник теорії сучасного націоналізму («Основні риси сучасної епохи»).

6. Автономно-федералістська концепція М. Драгоманова.

7. Погляди на українську національну державу М. Грушевського.

8. Пошуки шляхів розв'язання етнонаціональної проблеми В. Липинським.

9. Внесок В. Винниченка у розвиток етнополітичних ідей.
10. Політичні концепції радикального націоналізму Д. Донцова та М. Міхновського.
11. Український «націонал-комунізм» (М. Хвильовий, О. Шумський, М. Скрипник) про шляхи розвитку української держави
12. Розвиток етнополітичної думки в незалежній Україні.

Література (згідно з позицією у загальному списку): 1, 2, 5, 6, 16, 25, 39, 45, 48, 52, 53, 65.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СТРУКТУРНІ ПАРАМЕТРИ ЕТНОПОЛІТОЛОГІЇ ЯК НАУКИ

Практичне заняття 3. Етнополітологія як наука: актуальність, предмет, об'єкт та основні закономірності. (2 год.)

План

1. Актуальність, доцільність та необхідність розвитку етнополітології. Етнополітологія як синтез етнології, націології та політології.
2. Об'єкт та предмет етнополітології. Основні закономірності етнополітології.
3. Понятійний апарат етнополітології.
4. Загальнонаукові та спеціальні методи та принципи дослідження.
5. Місце та роль етнополітології в системі суспільствознавства.

Контрольні питання

1. Дайте визначення: етнополітологія, її предмет і об'єкт.
2. Структура та основні функції етнополітології.
3. В якому зв'язку перебувають етнополітика, етнополітологія та етнодержавознавство? Чи мають вони спільний предмет вивчення?
4. Цілі і завдання етнополітології, її місце в системі суспільних наук.
5. Охарактеризуйте різноманітність поглядів щодо змісту терміну «етнопологія».
6. Актуальність розвитку етнополітології: загальні та специфічні фактори.
7. Загальнонаукові та спеціальні методи етнополітології.

Література (згідно з позицією у загальному списку): 2, 16, 17, 18, 24, 37, 52, 54, 65.

МОДУЛЬ 2. ЕТНІЧНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СПІЛЬНОТИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ЕТНОСИ ТА ЕТНІЧНІСТЬ

Практичне заняття 4. Розвиток концепцій етносів та етнічності. (2 год.)

План

1. Етапи етнічного розвитку людства.
2. Головні парадигми поділу людства на етноси.
3. Феномен та школи етнічності. Примордіалістська, інвентціоністська, сервайвелістська та еволюціоністська школи.
4. Етнічність у широкому та вузькому розумінні. Концепція і модель Г.Абрамсона. Концепція етнічної ідентичності та її основні типи. Концепція «символічної ідентичності» Г.Ганса.

Контрольні питання

1. Багатоманітність форм людських спільнот.
2. Різноманітність концепцій етнічності.
3. Ідентичність: визначення та типологія
4. Концепція етнічної ідентичності, її основні типи.
5. Концепції національної та символічної ідентичності.
6. Примордіалістська теорія етнічності.
7. Інструменталістська теорія етнічності.
8. Конструктивістська теорія етнічності.

Література (згідно з позицією у загальному списку): 1, 2, 6, 31, 37, 39, 54.

Практичне заняття 5. Етнос та етнічні групи. (2 год.)

План

1. Етнос як основна форма існування людства. Підходи щодо визначення етносу.
2. Ознаки етносу. Різноманітність форм етносу.
3. Поняття «етнічна група».

4. Форми утворення етносів.
5. Домінуюча група та етнічна меншина.

Контрольні питання

1. Визначення поняття етносу.
2. Перерахуйте та охарактеризуйте форми утворення етносів.
3. Перерахуйте та охарактеризуйте ознаки етносу.
4. Етнічна група: проблема визначення поняття.

Література (згідно з позицією у загальному списку): 1, 2, 6, 16, 24, 31, 37, 51, 53, 54, 58, 60.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. НАЦІЯ ЯК ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНИЙ ФЕНОМЕН

Практичне заняття 6. Нація як форма існування людства. (2 год.)

План

1. Підходи до визначення «нації».
2. Теорії нації: політична, психологічна, культурологічна, історико-економічна, етнічна.
3. Типологізація націй.
4. Національні меншини.

Контрольні питання

1. Становлення та розвиток теорій нації.
2. Політична теорія нації.
3. Психологічна теорія нації.
4. Культурологічна теорія нації.
5. Історико-економічна теорія нації.
6. Етнічна теорія нації.
7. Типологізація націй.
8. Багатоманітність поглядів щодо формування націй.
9. Головні умови народження націй.
10. Сутність і характер національного будівництва.
11. Роль еліт у формуванні і розвитку націй.
12. Національна меншина та домінуюча група.
13. Які є типи етнічних меншин?
14. Які можливі дії держав щодо меншин?

15. Сучасні дискусії з приводу визначення поняття «етнічна меншина».

16. Виникнення етнічних меншин в процесі утворення національних держав.

17. Етнічні меншини як фактор етнополітики.

18. Міжнародні правові акти по захисту прав меншин.

Література (згідно з позицією у загальному списку): 1, 3, 5, 8, 9, 17, 18, 25, 30, 31, 35, 37, 38, 39, 42, 43, 48, 53, 56, 58, 61, 67.

МОДУЛЬ 3. ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІ СПІЛЬНОТИ В СИСТЕМІ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. ЕТНОСИ ТА НАЦІЇ В СУЧАСНИХ ПРОЦЕСАХ ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ

Практичне заняття 7. Етнонаціональні спільноти в системі соціально-політичних відносин.

(2 год.)

План

1. Діалектика взаємовідносин між етносами, націями та класами.
2. Класифікація держав за Е. Річмондом, Г. Нельссоном, У. Коннором, П. Ван Ден Бергом. Національні держави. Багатонаціональні держави. Поліетнічні та моноетнічні держави.

3. Поняття інтересів та цінностей. Національні, етнічні та державні цінності. Діалектика вселюдських цінностей та інтересів.

Контрольні питання

1. Поділ людства на класи, етноси, нації.
2. Проблеми взаємовідносин етносів, націй і держав.
3. Співвідношення етносів, націй і людства.
4. Форми та сутність національно-державних утворень та об'єднань.

5. Національна свідомість і самосвідомість, їх співвідношення з загальнолюдською культурою і цінностями.

6. Багатоманітність форм людських спільнот.

7. Концепція В.Вернадського про людство.

8. Марксистські і немарксистські школи етнічності.

9. Проблеми етнічного і національного виховання.

Література (згідно з позицією у загальному списку): 1, 2, 3, 4, 8, 9, 16, 17, 19, 25, 31, 37, 39, 41, 48, 51, 55.

Практичне заняття 8. Суспільно-політичні та етнонаціональні процеси в сучасному світі.
(2 год.)

План

1. Процеси суспільного розвитку: індустріалізація, урбанізація, глобалізація, модернізація. Сутність і характер глобалізації. Основні типи модернізації.
2. Теорії і основні типи етнооб'єднувачих процесів.
3. Загальні та специфічні причини етнічного ренесансу.
4. Головні та специфічні чинники політизації етнічності. Зміст та етапи феномену. Роль держави та політичних еліт у розвитку політизації етнічності.

Контрольні питання

1. У чому полягає сутність етнічного ренесансу?
2. Різноманітність підходів щодо процесу етнічного ренесансу.
3. Основні риси етнічного ренесансу.
4. Загальні причини етнічного ренесансу.
5. Стан і перспективи дослідження політизації етнічності.
6. Політизація етнічності: зміст і етапи.
7. Характерні риси політизації етнічності.
8. Зародження, розвиток та загальні причини політизації етнічності.
9. Політизація етнічності: роль держави та політичних еліт.

Література (згідно з позицією у загальному списку): 6, 10, 11, 19, 20, 27, 41, 48, 51, 55, 57, 63, 65, 66, 67.

Тема 9. Процеси національно-державного будівництва та етнополітичної регіоналізації.
(4 год.)

План

1. Процес національного будівництва: сутність і характер. Етапи та фази націобудівництва. Роль еліт у цьому процесі. Шляхи і методи націобудівництва.

2. Етнополітична регіоналізація: сутність і характер, причини піднесення. Небезпека перетворення етнорегіоналізму на сепаратизм.

3. Засоби і методи вирішення етнорегіональних проблем. Децентралізація, автономізація та федералізація. Принцип субсидіарності.

4. Закономірності дезінтеграційних та інтеграційних процесів. Причини дезінтеграції. Сучасні концепції етнополітичної інтеграції. Типи, цілі та завдання інтеграції. Етапи і методи. Перспективи інтеграції в Східній Європі. Входження України до Європейського співтовариства: проблеми та перспективи.

5. Характер політичної діяльності національних меншин.

Контрольні питання

1. Зміст, головні риси та типи процесу модернізації.
2. Загальна характеристика етнічних процесів.
3. Процеси етнічного роз'єднання, їх різноманітність.
4. Теорії етнооб'єднувачих процесів, їх основні типи.
5. Процеси етнічної і мовної асиміляції та акультурації.
6. Головні чинники та форми асиміляції.
7. Процес етнічної інтеграції.
8. Сутність і характер національного будівництва.
9. Роль еліт у формуванні і розвитку націй.
10. Основний зміст процесів етнорегіоналізації.
11. Шляхи і методи вирішення етнорегіональних проблем.

Література (згідно з позицією у загальному списку): 8, 9, 11, 19, 20, 24, 27, 34, 38, 39, 41, 48, 49, 57, 58, 62, 64, 65, 67.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

Тема 10. Становлення та розвиток етнонаціональної політики в умовах незалежності.

(6 год.)

План

1. Об'єкти та суб'єкти етнонаціональної політики держави.

2. Структура етнонаціональної політики України: етнополітичні відносини, етнополітична свідомість, етнополітична організація як частина організаційних структур держави.

3. Функції етнополітики в Україні. Основні її завдання.

4. Основні політико-правові акти та закони.

5. Етнополітичні проблеми в Україні.

Контрольні питання

1. Типи і види етнонаціональної політики.

2. Принципи демократичної етнонаціональної політики.

3. Зміст етнонаціональної політики, її місце та роль у гармонізації етнонаціональних відносин.

4. Структура, функції та завдання етнонаціональної політики.

5. Законодавча база та система прав етнонаціональних груп в Україні.

6. Пріоритети, проблеми і перспективи вітчизняної етнонаціональної політики.

7. Етнічні меншини в Україні: кількісний аналіз.

8. Регіональні особливості розміщення етнічних меншин в Україні.

Література (згідно з позицією у загальному списку): 2, 4, 7, 12, 13, 14, 15, 16, 22, 23, 24, 26, 28, 29, 30, 32, 33, 36, 38, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 55, 59, 60, 63-80.

4. ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

1. Етнічна федерація як форма державного устрою.
2. Роль етнічного фактору у розпаді СРСР.
3. Розпад Югославії: причини та наслідки.
4. Імігрантські спільноти у Європі та їх вплив на політичні процеси.
5. Мультикультуралізм у сучасній політиці.
6. Етнорасові конфлікти у США.
7. Роль міжнародного співтовариства у вирішенні проблем етнічних, расових та релігійних меншин.
8. Західні загальнофілософські теорії як базова основа теоретичних підходів до вивчення міжетнічних відносин.
9. Стратифікаційні теорії у західних концепціях міжетнічних відносин.
10. Концепції асиміляції в західних соціально-політичних науках.
11. Етнос як суб'єкт етнополітичних процесів.
12. Місце етносу в системі соціальних спільнот.
13. Роль етнополітичного фактору у розвитку соціальних процесів.
14. Фактори виникнення і розвитку етнополітичних рухів.
15. Методи соціологічних досліджень у аналізі етнополітичних процесів.
16. Релігійні фактори виникнення етнополітичних конфліктів.
17. Діаспора як соціальна спільнота та етнополітичний феномен.
18. Основні теоретичні підходи до визначення поняття «нація».
19. Предмет і проблемне поле досліджень націоналізму.
20. Теоретичні підходи до визначення націоналізму.

5. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА ВИМОГИ.

Політика щодо академічної доброчесності

Тексти індивідуальних завдань (в т.ч. у разі, коли вони виконуються у формі презентацій або в інших формах) перевіряються на плагіат. Для цілей захисту індивідуального завдання оригінальність тексту має складати не менше 70%. Виключення становлять випадки зарахування публікацій аспірантів у матеріалах наукових конференціях та інших наукових збірниках, які вже пройшли перевірку на плагіат.

Списування під час тестування та інших опитувань, які проводяться у письмовій формі, заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). У разі виявлення фактів списування з боку студента він отримує інше завдання. У разі повторного виявлення призначається додаткове заняття для проходження тестування.

Політика щодо відвідування

Аспірант, який пропустив аудиторне заняття з поважних причин, має продемонструвати викладачу та надати до деканату ФУПД документ, який засвідчує ці причини.

Аспірант, який пропустив лекційне заняття, повинен законспектувати зміст цього заняття та продемонструвати конспект викладачу до складання заліку.

Аспірант, який пропустив практичне заняття, повинен законспектувати джерела, які були визначені викладачем як обов'язкові для конспектування, та продемонструвати конспект викладачу до складання заліку, а також виконати есе, якщо його виконання було передбачене планом заняття.

За об'єктивних причин (хвороба, міжнародне стажування тощо) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Методи контролю

Основні форми участі аспірантів у навчальному процесі, що підлягають **поточному контролю**: виступ на практичних заняттях; доповнення, запитання до виступаючого, рецензія на виступ; участь у дискусіях; аналіз першоджерел; письмові завдання (тестові, індивідуальні роботи у формі рефератів); есе (письмові роботи, оформлені відповідно до вимог). Кожна тема курсу, що винесена на лекційні та практичні заняття, відпрацьовується аспірантами у тій чи іншій формі, наведеній вище. Обов'язкова присутність на лекційних

заняттях, активність впродовж семестру, відвідування/відпрацювання усіх семінарських занять, виконання інших видів робіт, передбачених навчальним планом з цієї дисципліни.

При оцінюванні рівня знань аспіранта аналізу підлягають:

- характеристики відповіді: цілісність, повнота, логічність, обґрунтованість, правильність;
- якість знань (ступінь засвоєння фактичного матеріалу): осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність;
- ступінь сформованості уміння поєднувати теорію і практику під час розгляду ситуацій, практичних завдань;
- рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки з проблем, що розглядаються;
- досвід творчої діяльності: уміння виявляти проблеми, розв'язувати їх, формувати гіпотези;
- самостійна робота: робота з навчально-методичною, науковою, допоміжною вітчизняною та зарубіжною літературою з питань, що розглядаються, уміння отримувати інформацію з різноманітних джерел (традиційних; спеціальних періодичних видань, ЗМІ, Internet тощо).

Вимоги до **есе**. Оформлюється з одного з питань семінарського заняття. Викладається особистий погляд аспіранта на проблему. Посилання непотрібні. Обсяг – 2-3 сторінки.

Тестове опитування може проводитись за одним або кількома змістовими модулями. В останньому випадку бали, які нараховуються аспіранту за відповіді на тестові питання, поділяються між змістовими модулями.

Індивідуальне завдання підлягає захисту аспірантом на заняттях, які призначаються додатково.

Індивідуальне завдання може бути виконане у різних формах. Зокрема, аспіранти можуть зробити його у вигляді реферату. Реферат повинен мати обсяг від 18 до 24 сторінок А4 тексту (кегель Times New Roman, шрифт 14, інтервал 1,5), включати план, структуру основної частини тексту відповідно до плану, висновки і список літератури, складений відповідно до ДСТУ 8302:2015. В рефераті можна також помістити словник базових понять до теми. Водночас індивідуальне завдання може бути виконане в інших формах, наприклад, у вигляді презентації у форматі Power Point. В цьому разі обсяг роботи визначається індивідуально – залежно від теми.

Література, що рекомендується для виконання індивідуального завдання, наведена у цьому виданні, а в електронному вигляді вона

розміщена на Освітньому сайті КНУБА, на сторінці кафедри політичних наук і права.

Також як виконання індивідуального завдання за рішенням викладача може бути зарахована участь аспіранта у міжнародній або всеукраїнській науково-практичній конференції з публікацією у матеріалах конференції тез виступу (доповіді) на одну з тем, дотичних до змісту дисципліни, або публікація статті на одну з таких тем в інших наукових виданнях.

Текст індивідуального завдання подається викладачу не пізніше, ніж за місяць до початку залікової сесії. Заняття із захисту індивідуальних завдань призначаються не пізніше, ніж за 2 тижні до початку сесії. Викладач має право вимагати від студента доопрацювання індивідуального завдання, якщо воно не відповідає встановленим вимогам.

Результати поточного контролю заносяться до **журналу обліку роботи**. Позитивна оцінка поточної успішності аспірантів за відсутності пропущених та невідпрацьованих семінарських занять та позитивні оцінки за індивідуальну роботу є підставою до підсумкової форми контролю – заліку . Бали за аудиторну роботу відпрацьовуються у разі пропусків.

Підсумковий контроль здійснюється під час проведення залікової сесії з урахуванням підсумків поточного та модульного контролю. Під час семестрового контролю враховуються результати задачі усіх видів навчальної роботи згідно зі структурою кредитів.

Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Участь в роботі впродовж семестру – 100.

Форма підсумкового контролю – залік.

Бали нараховуються за наступним співвідношенням:

- семінарські завдання 30% семестрової оцінки;
- індивідуальна робота 30 % семестрової оцінки;
- модульний: тестовий (заліковий) – 40 % семестрової оцінки.

Розподіл балів, які отримують аспіранти

Поточне оцінювання та самостійна робота						Інд. завд.	Сума
М1		М2		М3			
ЗМ1	ЗМ2	ЗМ3	ЗМ4	ЗМ5	ЗМ6		
15	10	10	10	13	12	30	100

Шкала оцінювання індивідуальної роботи

Оцінка за національною шкалою	Кількість балів	Критерії
відмінно	30	відмінне виконання (розкриття теми, посилення та цитування сучасних наукових джерел (не старше 2017 року), дотримання норм доброчесності)
	25	відмінне виконання з незначною кількістю помилок виконання (розкриття теми, посилення та цитування сучасних наукових джерел (більшість з яких не старше 2017 року), дотримання норм доброчесності)
добре	22	виконання вище середнього рівня з кількома помилками (розкриття теми в межах об'єкту та завдань роботи, посилення та цитування сучасних наукових джерел (серед яких є такі, що не старше 2017 року), дотримання норм доброчесності)
	20	виконання з певною кількістю помилок (розкриття теми в межах об'єкту та завдань роботи, наявність посилення та цитування наукових джерел, дотримання норм доброчесності)
задовільно	18	виконання роботи задовольняє мінімальним критеріям помилок (розкриття теми в основному в межах об'єкту роботи, наявність концептуального апарату роботи, присутність не менше 5 посилення та цитування наукових джерел, дотримання норм доброчесності)

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	Зараховано
82-89	B	
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	
35-59	FX	Не зараховано з

		можливістю повторного складання
<u>0-34</u>	F	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Умови допуску до підсумкового контролю

Аспіранту, який має підсумкову оцінку за дисципліну від 35 до 59 балів, призначається додаткова залікова сесія. В цьому разі він повинен виконати додаткові завдання, визначені викладачем.

Аспірант, який не здав та/або не захистив індивідуальне завдання, не допускається до складання заліку.

Аспірант, який має менше 3 балів по двох змістових модулях, не допускається до складання іспиту. В цьому разі він повинен виконати визначене викладачем додаткове завдання по змісту відповідних змістових модулів в період між основною та додатковою сесіями.

Аспірант має право на опротестування результатів контролю (апеляцію). Правила подання та розгляду апеляції визначені внутрішніми документами КНУБА, які розміщені на сайті КНУБА та зміст яких доводиться до студентів на початку вивчення дисципліни.

Питання підсумкового контролю

Формування етнополітичних ідей в Давній Греції та Римі. Етнополітичні ідеї Арістотеля («Політика»).

Етнополітичні ідеї Платона («Держава»).

Особливості формування етнополітичної думки в епоху Відродження. Н.Макіавеллі про незалежність і об'єднання Італії («Володар»).

Етнополітичні ідеї Ж.Бодена («Шість книг про республіку»).

Ж.Боден як засновник етнопсихології та етногеографії («Метод легкого вивчення історії»).

Розробка етнополітичних ідей Ф.Беконом і Т.Гоббсом («Левіафан»). Дж.Локк «Два трактати про правління».

Внесок Ш.Монтеск'є в розвиток етнополітичних ідей («Про дух законів»). Етнополітичні ідеї Ж.-Ж.Руссо в праці «Про суспільний договір».

Етнополітичні погляди «батьків-засновників» США.

Етнополітичні ідеї «Декларації незалежності США» та «Декларації прав людини і громадянина».

Етнополітичні ідеї І.Канта («До вічного миру»).

Розробка Й.Гердером концепції нації та національної держави («Ідея до філософії історії людства»).

Й.Фіхте як засновник теорії сучасного націоналізму («Основні риси сучасної епохи»).

Започаткування Г.Гегелем розробки психологічно-історичної теорії нації («Філософія права»).

Зародження і розвиток етнополітології як науки. Погляди О.Бочковського («Вступ до націології»).

Різноманітність поглядів щодо змісту терміну «етнополітологія».

Актуальність розвитку етнополітології: загальні та специфічні фактори. Визначення терміну «етнополітологія». Формула даного поняття.

Предмет, об'єкт та основні закономірності етнополітології. Загальнонаукові та спеціальні методи етнополітології.

Догматичне та критичне етнополітичне мислення: порівняльний аналіз. Структура та основні функції етнополітології.

Цілі і завдання етнополітології, її місце в системі суспільних наук. Багатоманітність форм людських спільнот.

Концепція В.Вернадського про людство. Марксистські і немарксистські школи етнічності. Різноманітність концепцій етнічності.

Концепція і модель придбання та втрати етнічного коріння Г.Абрамсона.

Концепція етнічної ідентичності, її основні типи. Концепції національної та символічної ідентичності.

Вплив Американської і Французької революцій на розвиток етнополітичних концепцій.

Визначення поняття етносу.

Теорія етносу Л.Гумільова («Етноси та анти етноси»). Розробка загальної теорії етносу.

Етнічна група: проблема визначення поняття. Національна меншина та домінуюча група.

Становлення та розвиток теорій нації. Політична теорія нації.

Психологічна теорія нації. Культурологічна теорія нації.

Історико-економічна теорія нації. Етнічна теорія нації.

Типологізація націй.

Концепція національності Л. Снайдера. Поділ людства на класи, етноси, нації.

Класифікація держав за Г.Нельссоном, У.Коннором, П.Ван Ден Бергом. Проблеми взаємовідносин етносів, націй і держав.

Причини і наслідки етнічного ренесансу в колишньому СРСР та незалежній Україні.

Стан і перспективи дослідження політизації етнічності. Політизація етнічності: зміст і етапи.

Характерні риси політизації етнічності.

Зародження, розвиток та загальні причини політизації етнічності. Політизація етнічності: роль держави та політичних еліт.

Політизація етнічності у колишньому СРСР та в незалежній Україні. Сутність і характер етнополітичної дезінтеграції.

Сучасні концепції етнополітичної інтеграції.

Основні передумови та типи інтеграційних процесів. Практичні аспекти етнополітичної інтеграції.

Етапи та методи етнополітичної інтеграції. Національні, етнічні та вселюдські цінності. Класові, етнічні, національні, державні інтереси.

Суть, характер та основні типи процесу глобалізації. Зміст, головні риси та типи процесу модернізації.

Загальна характеристика етнічних процесів.

Процеси етнічного роз'єднання, їх різноманітність. Теорії етнооб'єднувачих процесів, їх основні типи. Процеси етнічної і мовної асиміляції та акультурації. Головні чинники та форми асиміляції.

Процес етнічної інтеграції.

Різноманітність підходів щодо процесу етнічного ренесансу. Основні риси етнічного ренесансу.

Загальні причини етнічного ренесансу. Багатоманітність поглядів щодо формування націй. Головні умови народження націй.

Сутність і характер національного будівництва. Роль еліт у формуванні і розвитку націй.

Основний зміст процесів етнорегіоналізації.

Шляхи і методи вирішення етнорегіональних проблем. Структура, функції та завдання етнонаціональної політики.

Законодавча база та система прав етнонаціональних груп в Україні. Пріоритети, проблеми і перспективи вітчизняної етнонаціональної політики.

6. ЛІТЕРАТУРА

I. Методичне забезпечення

Всеукраїнський перепис населення 2001 року. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> (дата звернення: 01.05.2019).

Євтух В.Б., Трощинський В.П., Галушко К.Ю. та ін. Етносоціологія: терміни та поняття: навч. пос. К.: Вид. УАННП “Фенікс”, 2019. 280 с.

Коршук Р. М. Етнополітологія: Історія і теорія: навч. посібник. Київ: Алерта, 2020. 316 с.

Ткаченко Є.В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин : навчальний посібник. К.: ФОП Голембовська О.О., 2018. 315 с.

Лозко Г. Етнодержавознавство. Філософсько-теоретичний вимір: курс лекцій. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 383 с.

Націоналізм: Антологія. 3-тє вид. К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2010. 684 с.

II. Нормативно-правові акти

Гаазькі рекомендації щодо прав національних меншин на освіту (1996 р.). URL: www.osce.org/uk/hcnm/32194?download (дата звернення: 01.05.2019).

Декларація прав національностей України від 01 листопада 1991 р. №1771-ХІІ. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1771-12> (дата звернення: 01.05.2019).

Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин. Прийнято резолюцією 47/135 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_318 (дата звернення: 01.05.2019).

Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014 (дата звернення: 01.05.2019).

Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 р. №2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 01.08.2019).

Закон України «Про національні меншини України» від 25 червня 1992 р. №2494-ХІІ. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2494-12> (дата звернення: 01.05.2019).

Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» від 15 травня 2003 р. № 802-IV.

URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/802-15> (дата звернення: 01.05.2019).

Конституція України у редакції Закону України від 02.06.2016 р. №1401=VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення : 01.09.2018).

Лундські рекомендації. URL: <http://www.osce.org/uk/hcnm/32255> (дата звернення: 01.05.2019).

Рамкова конвенція про захист національних меншин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055 (дата звернення: 01.08.2019).

III. Література для підготовки до практичних занять та для виконання індивідуальних завдань

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування про походження й поширення націоналізму. Київ: Критика, 2001. 317 с.
2. Антонюк О.В. Основи етнополітики: Навч. посіб. К.: МАУП, 2005. 432 с.
3. Бауер О. Національне питання і соціал-демократія. К.: Основні цінності, 2004. 120 с.
4. Бачинський Ю. Україна irredenta. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Bachynskiy_Yulian/Ukraine_irredenta.pdf (дата звернення: 05.01.2019).
5. Бочковський О.-І. Вступ до націології. 1937. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Vochkovskiy_Olherd-Ipolyt/Vstup_do_natsiolohii/ (дата звернення: 05.01.2019).
6. Винайдення традицій. За ред. Е. Гобсбаума Т. Рейнджера; Пер. з англ. К.: Ніка-Центр, 2005. 448 с.
7. Войналович В., Кочан Н. Релігійний чинник етнополітичних процесів на Донбасі: історія і сучасність. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. 303 с.
8. Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм. К.: Таксон, 2003. 300 с.
9. Гібернау М. Ідентичність націй. К.: Темпора, 2012. 304 с.
10. Горовіц Д.Л. Міжетнічні конфлікти: З новою передм. Пер. О.А. Ківшик. Х.: Каравела, 2004. 684 с.
11. Дівак В. В. Сепаратизм як феномен сучасної політики: політологічні та правові аспекти. К.: Логос, 2010. 224 с.
12. Донбас в етнополітичному вимірі. К.: ПІЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 584 с.
13. Донцов Д. Націоналізм. Дух нашої давнини. *Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. посібник / Упорядники М.Ф.*

Тарасенко, М.Ю. Русин, А.К. Бичко. К.: Либідь, 1993. С. 435-453. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Tarasenko_M/Istoriia_filosofii_Ukrainy_Khrestomatia/ (дата звернення: 05.01.2018).

14. Етнополітична культура в Україні: реалії та виклики часу. К.: ІПіЕНД, 2010. 431 с.

15. Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні. Ред. кол. О. Рафальський (голова), В. Войналович, Л. Нагорна. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2017. 512 с.

16. Казьмирчук М. Етнополітика : підручник. К.: ПП «КП УкрСіч», 2013. 360 с.

17. Картунов О. Західні теорії нації. Плюралізм думок, дефініцій, понять. *Віче*. 1996. №6. С. 80-93.

18. Касьянов М. Теорія нації та націоналізму. К.: Либідь, 1999. 352 с.

19. Кимлічка В. Лібералізм і права меншин. Харків: ЦОІ, 2001. 176 с.

20. Кіссе А.І. Етнічний конфлікт: теорія і практика управління. Політологічний аналіз: монографія. К.: Логос, 2006. 380 с.

21. Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: Політологічний концепт. К.: Світогляд, 2004. 722 с.

22. Кресіна І.О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: Етнополітологічний аналіз. К.: Вища школа, 1998. 391 с.

23. Кривицька О. Демаркаційні лінії в етнополітичному просторі України: монографія. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 328 с.

24. Курас І.Ф. Етнополітика: історія і сучасність. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 1999.

25. Липинський. В.К. Націоналізм, патріотизм, шовінізм. *Сучасність*. 1992. №6. С. 76-78.

26. Лойко Л.І. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність: Монографія. К.: ПЦ "Фоліант", 2005. 634 с.

27. Майборода О.М. Етнічність у міжнародній системі. Вид. 2-е, випр. і допов. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2017. 448с. URL: http://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/etnichnist_213.pdf (дата звернення: 01.05.2019)..

28. Міжнаціональні відносини і національні меншини України: Стан, перспективи. Р.Ш. Чілачава (упоряд.), Т.І. Пилипенко (упоряд.). К.: Голов. спец. ред. літ. мовами нац. меншин України, 2004. 384 с.

29. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 363 с.
30. Національна єдність у конкурентному суспільстві: аналітична доповідь. За ред. О.М. Майбороди. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 288 с. URL: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/natsionalna_ednist.pdf (дата звернення: 01.05.2019).
31. Обушний М. Етнос і нація: проблеми ідентичності. К.: Український центр духовної культури, 1998. 203 с.
32. Панчук М., Євтух В., Войналович В. та ін. Етнополітичні процеси в Україні: регіональні особливості. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2011. 396 с.
33. Перегуда Є., Малкевич А., Семко В., Ксеніч А. Мовна політика в Україні: між символічним насиллям та вільним мовним вибором. К.: «Бескиди» 2017. 207 с.
34. Політичні технології регулювання міжетнічної та міжконфесійної взаємодії у новітніх українських реаліях: аналітична доповідь. За ред. д. політ. н. С.Ю. Римаренка. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 188 с.
35. Попов Б.В., Ігнатів В.О., Степико М.Т. Феномен нації: основи життєдіяльності. К.: Знання, 1998. 262 с.
36. Рафальський О.О. Консолідація українського суспільства: етнополітичний вимір. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 400 с. URL: <http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/konsolidatsia.pdf> (дата звернення: 01.05.2019).
37. Римаренко Ю., Шкляр Л., Римаренко С. Етнодержавознавство. Теоретико-методологічні засади. К., 2001. 264 с.
38. Розумний М. М. Виклики національного самовизначення: монографія. К.: НІСД, 2016. 196 с. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/89212/mod_resource/content/1/Розумний_виклики_національного_самовизначення.pdf (дата звернення: 01.05.2019)..
39. Сміт Д. Ентоні. Національна ідентичність: Пер. з англ. К.: Основи, 1994. 150 с.
40. Степико М.Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування. К.: НІСД, 2011. 336 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-554-156-1/978-966-554-156-1.pdf> (дата звернення: 01.05.2019).
41. Тейлор Ч. Мультикультуралізм і «Політика визнання»: К.: Альтерпрес, 2004. 172 с.

42. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи. За ред. В.С.Крисаченка. К.: НІСД, 2003. 632 с.
43. Харахаш Б.Є. Еволюція ідеї нації у творчості Д.Донцова. Політологічний вісник. Вип. №5. Київ, 1995. С 172-186.
44. Хомрач В.П. Політико-мовна ідентичність громадян України: стан та тенденції розвитку: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03 – політична культура та ідеологія. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2015. 210 с.
45. Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм. Карл Маркс проти Фрідріха Ліста. К.: Основи, 1998. 479 с.
46. Ksenicz A., Perehuda J., Savojska S., Semko W., Malkiewicz A. Język a polityka. Przypadek Ukrainy. Zielona Gora 2017. 150 s.
47. Kuzio T. Ukraine. State and Nation Building. London : Routledge, 1998. 298 p.
48. Нагорна Л.П. Національна ідентичність в Україні. НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. К.: ШЕНД, 2019. 271 с.
49. Національні меншини України в політичних процесах ХХ – ХХІ століть: стан і проблеми дослідження / авт. кол.: Котигоренко В.О. (керівник), Калакура О.Я., Ковач Л.Л., Коцур В.В., Кочан Н.І., Ляшенко О.О., Ніколаєць Ю.О., Новородовський В.В., Панчук М.І. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. 624 с.
50. Правові засади державної етнонаціональної політики в Україні: Монографія / Кресіна І.О., Лойко Л.І., Стойко О.М., Явір В.А., Вітман К.М., Кіссе А.І., Асланов С.А., Грицяк Д.І., Голденштейн К.О. / За заг. ред. І.О. Кресіної. К. : Логос, 2011.
51. Тиводар М. Етнологія. Львів: Світ, 2004. 624 с.
52. Рафальський О. О. Міждисциплінарні перехрестя етнополітології. *Вісник Національної академії наук України*. 2021. Вип. 2. С. 3–11.
53. Вітман К. М. Ідея автохтонної національної меншини як елемент етнополітики: міжнародне і національне право. *Держава і право : збірник наукових праць*. Юридичні і політичні науки. 2022. Випуск 91. С. 223–235.
54. Волянчук О. Етнополітика: практичні знання для реального світу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. Випуск 3. С. 99 – 110.
55. Нація, яка не капітулює. Збірка статей / Під загальною редакцією: Ярослав Іляш, Віктор Рог. К.: Українська Видавнича Спілка, 2011. 144 с.
56. Руденко Ю. Ю. Проблеми концептуалізації поняття «нація» в українській науці та практиці. *Політикус*. 2020. Вип 3. С.7 – 12.
57. Ткачук Д. Г. Вплив етнічних спільнот на розробку нормативно-правових актів з концептуальних питань державної етнополітики. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Вип. 1. С. 80–86.
58. Томашевська Є.І. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин: досвід ратифікації в Україні. *Політикус*. 2021. Вип 2. С.155 – 160.

59. Явір В.А. Формування етнонаціональної стійкості в умовах російсько-української війни. *Політикус*. 2022. Вип 1. С.201 – 205.
60. Коч С.В. Транскордоння: простір соціального порядку і політичної дії: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 357 с.
61. Кіссінджер Генрі. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. Київ: Нащ формат, 2019. 320 с.
62. Горло Н. В. Концептуальні засади і практика іредентизму: внутрішньополітичний і міжнародно-політичний контексти: монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2019. 448 с.
63. Гончарук-Чолач Т. В. Соціокультурні та політичні пріоритети української нації в умовах глобалізації : монографія / Т. В. Гончарук-Чолач та ін.; за ред. проф. О. М. Рудакевича. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 338 с.
64. Асланов С.А. Етнополітична стабільність держави: політико-правовий аналіз. Ужгород: Ліра, 2016. 462 с.
65. Антонюк О.В. Формування етнополітики Української держави: історичні та теоретико-методологічні засади. Київ: Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв. 2019. 282 с.
66. Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи : монографія / автор. кол.: Войналович В. А. (керівник, наук. ред.), Єленський В. Є., Кулик В. М., Малиновська О. А., Набок С. В., Поліщук Ю. М., Рябчук М. Ю. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 424 с.
67. Семко В.Л., Баєва Ю.Є. Румунський націоналізм в історичному контексті: коріння, історія, перспективи. *Politicus*. 2022. № 3. С. 101-109. (У співавторстві). DOI <https://doi.org/10.24195/2414->
68. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с.
69. Ляшенко О. О. Державний устрій України: простір інтеракції національно-громадянського та етнічного : монографія. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 216 с.
70. Політична безпека України: проблеми політичного і державного правління. Прогнозна оцінка, механізми забезпечення : монографія / за ред. чл.-кор. НАН України О. О. Рафальського, чл.-кор. НАН України О. М. Майбороди. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 304 с.
71. Діалектика національно-громадянського і етнічного в українському соціумі : монографія / авт. кол.: Котигоренко В. О. (керівник, наук. ред.), Дегтеренко А. М., Калакура О. Я., Кочан Н. І., Ляшенко О. О., Мазука Л. І., Ніколаєць Ю. О., Новородовський В. В.

Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 640 с.

72. Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи : монографія / автор. кол.: Войналович В. А. (керівник, наук. ред.), Єленський В. Є., Кулик В. М., Малиновська О. А., Набок С. В., Поліщук Ю. М., Рябчук М. Ю. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 424 с.

73. Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми : монографія. Вид. 2-ге, доп. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 704 с.

74. Ієрархія цінностей населення Сходу та Півдня України: етнополітичний аспект в умовах російської агресії : монографія / авт. кол.: В. А. Войналович (керівник, наук. ред.), В. Є. Єленський, О. Я. Калакура, В. О. Котигоренко, В. М. Кулик, Ю. О. Ніколаєць, Ю. М. Поліщук, М. Ю. Рябчук. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 344 с.

75. Національні меншини України в політичних процесах ХХ – ХХІ століть: стан і проблеми дослідження / авт. кол.: Котигоренко В.О. (керівник), Калакура О.Я., Ковач Л.Л., Коцур В.В., Кочан Н.І., Ляшенко О.О., Ніколаєць Ю.О., Новородовський В.В., Панчук М.І. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. 624 с.

76. Етнополітичні чинники консолідації сучасного українського суспільства / ред. кол. О. Рафальський (голова), В. Войналович, М. Рябчук. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2020. 336 с.

77. Коцур В. В. Національні меншини України в контексті суспільно-політичних трансформацій 90-х рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.: монографія. Переяслав Хмельницький : Домбровська Я. М., 2019. 594 с.

78. Рафальський О. О. Консолідація українського суспільства: етнополітичний вимір. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. – 400 с.

79. Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні / ред. кол. О. Рафальський (голова), В. Войналович, Л. Нагорна. – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2017. – 512 с.

80. Рафальський І.О. Національно-державне самовизначення України: внутрішні чинники та зовнішні впливи. – Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2016. – 480 с.

Інформаційні ресурси

Освітній сайт Київського національного університету будівництва і архітектури. URL: <http://org2.knuba.edu.ua>.

Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України.
URL: iriend.gov.ua.

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL:
<http://www.nbuv.gov.ua/>.

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. URL:
<http://idpnan.org.ua/>.

Інститут соціології НАН України. URL: <http://i-soc.com.ua/>.

Інститут історії України. URL: <http://history.org.ua/uk>.

Інститут демографії і соціальних досліджень ім. М.В.Птухи. URL:
<http://history.org.ua/uk>.

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. URL:
<http://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/>.

Навчальне видання

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ ТА ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВО

Методичні рекомендації
до вивчення дисципліни для аспірантів
спеціальності «Політологія»

Укладачі:
ПЕРЕГУДА Євген Вікторович
СЕМКО Вадим Леонідович

Підписано до друку 30.09.2023 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Зам. № 37-273
Умов.-друк. арк. 1,3. Обл.-вид. арк. 1,5.
Тираж 10 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В. Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію В02 № 924434 від 11.12.2006 р.
м. Тернопіль, бульвар Просвіти, 6/4. тел. 097 299 38 99.
E-mail: tooums@ukr.net

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 7599 від 10.02.2022 р.*